

14. ikasgaia.

PROZESUAREN IZAERA JURIDIKOA

1. Prozesuaren izaera eta egitura

EKaren 117.3 art.

Prozesuaren ezaugarriak:

- Baliabide edo tresna
- Artifiziala
- Teknikoa
- Beharrezkoa

2. Prozesuaren izaera juridikoa

Teoria motak: pribatistak eta publizistak

a) Teoria pribatistak:

- *Litiscontestatio* kontratuaren teoria
- *Litiscontestatio* kuasikontratuaren teoria

b) Teoria publizistak:

- Harreman juridikoaren teoria
- Funtzio publikoaren teoria

3. Prozesua, prozedura eta judizio/epaiketa

Prozesua

Prozedura

Judizioa/epaiketa

1. PROZESUAREN IZAERA ETA EGITURA

Aurreko ikasgaietan dagoeneko ikusi dugun moduan, prozesua Zuzenbide Prozesalaren oinarri zientifiko bat da, jurisdikzio eta akzioarekin batera. Jarraian eta hurrengo ikasgaietan zehar, prozesua bera eta haren ezaugarriak aztertzeari ekingo diogu.

Prozesua, hain zuzen ere, gatazkak ebazteko tresna da. Konstituzioari so egiten badiogu, bere 117.3 artikulua aipatzen du prozesua: “ahalmen jurisdikzionalaren erabilera prozesu mota guztietan, epaituz eta epaiturikoa betearaziz,...”; beraz, artikulua horren arabera, ahalmen jurisdikzionalaren jardura prozesuaren bitartez gauzatzen da, prozesu mota guztien bidez.

Prozesuaren **ezaugarri** nagusiak lau dira: haren tresna izaera, artifizialtasuna, izaera teknikoa eta beharrezkotasuna. Azter ditzagun banan-banan ezaugarri horiek:

Alde batetik, lehen esan bezala, prozesua **baliabide edo tresna** bat da, organo jurisdikzionalak gatazkak ebazteko erabiltzen duten tresna, alegia.

Bigarren, prozesua **artifiziala** dela esaten da eta horrekin adierazi nahi da prozesua sortzean legegileak zerbait berria egiten duela, giza errealitatean berez ez den zerbait. Zuzenbide materialak, berriz, gizartean gertatzen dena ezartzen du; adibidez, salerosketaren kasuan, legeak hura arautu baino lehen, gizartean jadanik bazegoen; prozesuarekin, aldiz, ez da horrela gertatzen, prozesua berez gizartean ez baitago, eta, ondorioz, prozesu bat egoteko, legegileak berriaz sortu behar du, berak sortu aurretik prozesurik ez dagoelako: horrexegatik da artifiziala.

Hirugarren, baina bigarren ezaugarriarekin lotuta, prozesua **teknikoa** dela esaten da, legeak sortzen duelako. Dena den, prozesuak sortzeko orduan legegileak printzipio batzuk kontuan hartu beharko ditu, ez baita guztiz askea izango: alderdien arteko berdintasuna, kontraesan-printzipioa, eta abar. Baina argi dago hortik sortuko dena zerbait teknikoa izango dela, zuzenbidearekin lotutako zerbait.

Bukatzeko, prozesua **beharrezkotzat** jotzen da; ikasgaiaren hasieran irakurritako Konstituzioaren 117.3 artikuluaekin lot daiteke hori, epaitzeko eta

epaitutakoa betearazteko prozesua beharrezkoa baitugu; hau da, jurisdikzio-jarduerak prozesua behar du, bera egikaritzeko tresna edo baliabide bakarra delako. Izan ere, alderdien ikuspuntutik ere, beharrezkotasun hori nabarmen dezakegu, babes judizial eraginkorra eskatzeko berek duten baliabide bakarra prozesua da eta.

2. PROZESUAREN IZAERA JURIDIKOA

Prozesuaren –edo beste edozein elementuren- izaera juridikoa bilatzearen helburua zera jakitea izango da: legean hutsune egotekotan, supletorioki zein arau aplikatuko den zehaztea; hots, kategoria juridiko baten baitan kokatuz gero, kategoria horren arauak aplikatuko zaizkio hutsune kasuetan. Hori kontuan hartuta, prozesuaren izaera juridikoari buruz, hainbat teoria izan dira historian zehar; horiek hobeto ikasteko, talde bitan multzokatuko ditugu: teoria pribatistak eta publizistak.

a) Teoria pribatistak

Teoria pribatistak zaharrenak dira; haien arabera, prozesuaren izaera juridikoa zuzenbide pribatuarekin lotuta zegoen, zuzenbide zibilarekin, hain zuzen ere.

Teoria horien barruan, zaharrena ***Litiscontestatio* kontratuaren teoria** da; horri buruz, esan dezakegu prozesu bateko alderdiek kontratu moduko konpromiso bat hartzen zutela. Kontratu edo konpromiso horrek bi betekizunetan zetzan: alde batetik, beren burua *iudex* edo epaile baten menpean jartzea, eta, bestetik, epaile horren ebazpena errespetatzea. Prozesuko eskubide eta obligazioek kontratu-izaera zuten.

Ikus daitekeenez, teoria horretan, Estatuak ez zuen gatazkak ebazteko monopoliorik, gatazka bat ebazteko alderdiek "kontratu" bat egiten zutelako. Gaur egun, berriz, Estatuak ebazpena ezar diezaike partikularrei, eta aipatutako monopolio hori bere gain hartzen du; beraz, Zuzenbide Prozesalaren ikuspuntutik, teoria pribatista hori ez litzateke onargarria izango.

Litiskontestatio kuasikontratuaren teoriaren arabera, ostera, demandatua prozesuaren menpean geratzen da auzi-jartzailearen borondateagatik; hau da, auzi-jartzaileak, demanda jartzean, demandatua prozesura joatera behartzen du, demandak indar hori baitu.

Hor, berriro ere, prozesuak sortzen duen harremana erabat pribatua da, baina, aurrekoarekin alderatuta, aldebakarrekoa litzateke hori, eta aurrekoa bi alderdiren artekoa zela esan dugu. Dena den, pribatuen arteko harremana izaten jarraituko du, Estatuak inongo paperik egiteko ahalmenik izan gabe.

b) Teoria publizistak

Teoria horien arabera, **prozesuaren izaera publikotzat** jotzen da. Hainbat teoria publizista daude (egoera juridikoaren teoria, erakundearen teoria, eta abar), baina, garrantzitsuenak nabarmentzekotan, honako bi hauek aipatu beharko genituzke:

Harreman juridikoaren teoriaren arabera, demanda batetik, hau da, akzioa egikarizetik, harreman juridiko-publikoa sortzen da alderdien eta epailearen artean, epailea pertsona publikoa delako, Estatuarekin duen loturagatik. Epaileak gatazka ebazteko betebeharra izango du, eta hori Estatuak esleitu dion ahalmen jurisdikzionaletik dator, ez kontratu batetik, teoria pribatistetan gertatzen zen legez.

Teoria hori oso garrantzitsua izan zen Zuzenbide Prozesala zuzenbide materialetik behingoz banantzeko.

Bigarrena **funtzio publikoaren teoria** izango litzateke; horren arabera, prozesuaren izaera juridikoa herri-zerbitzu gisa azaltzen zaigu, funtzio publiko gisa, alegia. Gatazkak ebaztea eta ebaztitakoa betearaztea da funtzio horren helburua. Izan ere, dagoeneko Estatuak gatazkak ebazteko monopolioa bereganatu duenez, bera arduratuko da arazoak konpontzeaz, beraren funtzio publiko bihurtu baita hori.

3. PROZESUA, PROZEDURA ETA EPAIKETA

Atal honetan, zenbait kontzeptu azalduko ditugu, haien artean nahasgarriak izan daitezkeenak; beraz, argiago ikusteko asmoz, banan-banan aztertuko ditugu horien arteko ezberdintasunak:

Prozesua baliabide bat da, organo jurisdikzionalak beren eginkizuna betetzeko beharrezkoa duten baliabidea, hain zuzen ere. Legeak araututako egintza edo jarduera multzoa da, jarduera jurisdikzionala burutzera zuzenduta dagoena.

Lehen esan bezala, jurisdikzio-kontzeptua eta prozesu-kontzeptua oso lotuta daude, jurisdikzioa prozesuaren bidez gauzatzen delako (Konstituzioaren 117.3 artikulua).

Prozedura kontzeptua prozesuarena baino zabalagoa da, jurisdikzioan ez ezik beste zenbait esparrutan ere erabiltzen baita (adibidez, prozedura administratiboaren kasuan administrazioaren barruan); hots, jurisdikzioari ez ezik, Estatuko gainontzeko funtzioei ere aplikagarri izango zaie.

Prozedura kontzeptuaren bidez, urrats edo egintza-segida multzoa adierazi nahi da, baina -prozesuarekin alderatuta- horrek egintza horiek gertatzeko formari egiten dio erreferentzia, egintza-segida horiek gertatzeko moduari, hain zuzen ere. Jurisdikzioari dagokionez, egintza horien artean, besteak beste, demanda jartzea, demanda erantzutea edota epaia ematea topa ditzakegu.

Teknikoki, esaten da prozesu kontzeptua jurisdikzioan bakarrik erabiltzen dela, eta prozedura, ostera, beste zenbait esparrutan. Hala eta guztiz ere, bi kontzeptuak lotuta daude, prozesu bakoitza prozedura jakin baten bidez izapidetuko baita.

Judizio edo epaiketaren kontzeptua esanahi ezberdinekin erabiltzen da. Lehenik eta behin, prozesuaren egintza nagusi gisa uler liteke, ahozkoa izango dena; han, frogak egin eta alderdiek beren babesa gauzatuko dute. Bigarrenaz, prozesuaren azken urrats gisa ere (hau da, epai gisa) erabiltzen da. Eta, azkenik, batzuetan esan daiteke judizio hitzarekin prozesu guztia adierazi nahi dela.